

A 81. Szúra.

Ha majd a nap begöngyölül,
az összes csillag szétrepül,
a hegy mozgásra kényszerül,
a teve tőgye kimerül,
minden vadállat egybegyül,
a tengerár kiszélesül,
a test s a lélek egyesül,
s a mauudárról kiderül,
mely bűnért halt kegyetlenül?   \

az irt tekercs ha szétterül,
a mennybort eltűnik felül
s a pokol ég szünetlenül,
a kert is közelbe kerül —
¹⁴ megtudja akkor minden lélek, hogy mit végzett.

Im esküszöm a sok bolygóra,
a futóra, az elbuvóra,
s az éjre, ha már foszladóba',
s a hajnalra, ha pirkadóba':

Hogy egy nemes követ hozója a Koránnak,
ki hatalmas s becses a trón urának,
megbízható, kit angyalok szolgálnak.
Társatokat ne hidd dzsinntől megszálltnak,
hisz látta őt szélén a szemhatárnak,
s a titkos dolgot nem tartja magának.
Nem szava ez az átkozott sátánnak.
Hová is gondolnának?
Nem más ez, mint nagy intés a világnak,
azoknak, kik közületek megállni akarnának.

²⁹ De nem akarjátok, ha nem akarja Isten, ura a világnak!

A szúra két részre oszlik. Az első (1—14. sor) a végítéletet bevezető csodás jelenségek leírása, a második (15—29. sor) apologia Mohammed prófétai küldetése és szavainak

isteni eredete mellett. Mindkét téma a mekkai perikopákban lépten-nyomon megismétlődik. Egyik is, másik is amolyan „kedvenc“ tárgy, amittől a szűk körben mozgó Mohammed nem tud szabadulni s amit nem győz elégszer megforgatva hallgatóinak feltálatni. Annál kevésbbé, mert ez utóbbiak számára mindkettő izetlen és élvezhetetlen ujdonság. Hogy a halál után még számadást tartozik az elhunyt tenni, ez a pogány arab szemében csak nyilvánvaló hőbort lehetett. A közhit mást tudott és mást vallott a sir utáni állapotról. „A régi költemények minden irányban variálják a gondolatot, hogy a halállal mindennek vége. A memento morit intésfil használják fel arra, hogy kiki élvezze a kevés életet, mely rendelkezésére áll. A remény halvány sugara sem ragyog a kétségbeesettnek a jelen életen túl. Az egyetlen vigasztalás, hogy a halál egyetemes és a legfürgébb, legóvatosabb vad se menekül meg e vadász elől“.¹⁾ Mohammed evvel homlok-egyenest ellenkezőleg folyton azt prédikálta, hogy a halál csak átmenet a második életbe. Isten meg hagyja halni az embert, azután ismét életre kelti. Egyszer majd beköszönt a feltámadás és vele a végső itélet, a jóknak üdvre, a gonoszoknak kárhozatra. Működésének legelső szakában erősen élt benne a meggyőződés, hogy az a »majd« a legközelebbi jövő kérdése, hogy a világitélet már az ajtó előtt áll. Az »óra« már kopogtat, mondja a 101-ik szúra.²⁾ Később nem mert ily határozottan nyilatkozni. Világossá lón előtte is, hogy az idők és alkalmatosságok ismerete nem tartozik az emberekre (73. sz. 42—45). Csak az biztos, hogy eljő az a nagy nap, eljő oly rendkívüli jelenségekkel, minőket szem még nem látott, fül soha sem hallott. Az ő feladata nem több, mint kitartóan inteni u világot és hallgatói előtt élénk képét adni ez utolsó felvonásnak. A szúrák egész sora tesz bizonyosságot, mily sokat foglalkozott e tárggyal. (82, 81, 84, 77, 78, 99 stb.) Ezek a részletek a legmegkapóbbak az egész Koránban. Felizgatott benseje sehöl se nyilatkozik meg oly hévvel, erővel és lendülettel mint itt. A rajz, mit az olvasó e szakaszokból nyer, nem egységes. Külömböző helyeken Mohammed külömbözőkép írja le a végitéletkor bekövetkező átalakulást. Ily eltérések, gyakran ellenmondások nála ép nem meglepők. Amit hirdetett, nem volt rendszer, hanem élet, mely egy fegyelmetlen gondolkodású ember lelkéből fakadt. A végitélet napjának rajzai között ő maga a hagyo-

¹⁾ Wellhausen, Reste arabischen Heidenthums² 1897. 185. old.

²⁾ Az ó-testamentomi próféták nagy része is azt hirdeti, hogy a jom Adonáj, a végitélet, már az ő napjaikban bekövetkezik. Pál a parusiat még a saját életében beállónak gondolta.

mány szerint legtökéletesebbnek a fenti szúrában foglalt rajzot tartotta. »Mohammed maga kijelentette, hogy ki a fel-támadás napját látni kívánja, olvassa el a 81. szúra leírását«. ¹⁾ — A mily szívósan kitartott a végítélet hirdetése mellett, oly görcsösen ragaszkodott a tudathoz, hogy amit beszél, az nem e világból való bölcsesség, hanem isteni kinyilatkoztatás. Ez egy második téma volt, mit a pogány mekkaiak nem tudtak megemésztetni. A különös szellemi képességeket, a lélek nem köznapi nyilvánulását Izráel a ruach Jahvéra (J. szelleme) vezette vissza. Kire a ruach ráugrik, az át-alakul, lelkileg elütővé válik a többi halandótól. A ruach szerepét az araboknál a dzsinnek (daemonok) és sjátánok (sátánok) töltik be. Kit ezek közül egy időnként megszáll, az olyanra képes, mit más nem tud megtenni. A költő azért tud verseket mondani, mert daemonja van²⁾. A káhin (jós) azért tud titokzatos dolgokról felvilágosítást adni, mert a dzsinn szól belőle. A szokatlan viselkedésű, furcsákat beszélő Mohammedben is pogány hallgatói egy ily dzsinnből megszállt társat vagy káhint láttak (52₂₉). A prófétai meghívatas kezdetén ő maga is úgy látszik madzsunnak tartotta magát. Bizonyára valami démon a forrása, úgy vélte, a türehtetlen nyugtalan-ságnak, az izgató viselőknak és hallucinációknak, melyek ez időben meglepték. Csak lassanként alakult ki nála a hit, hogy az, ami benne megszólal, Istennek szava. Ő isteni küldött, kivel a világ ura egy közvetítő lény által érintkezik. Attól kezdve hevesen visszautasított minden gyanusítást, mely őt a dzsinnekkel hozta összeköttetésbe. „Te a te urad kegyelme folytán nem vagy dzsinnből megszállt“ (68₂). Sőt formális irtó háborút indított a daemonok ellen. Míg azelőtt hajlandó volt megengedni, hogy a dzsinnnek a menny kapuinál hallgatódzva egyet-mást ellesnek az égi dolgokból s azt lehozva egyes emberekkel közlik, addig most kijelentette, hogy e hallgatódzásnak Isten immár véget vetet. Ha dzsinn vagy sátán merészel közeledni a menny kapuihoz, ott angyalok fogadják, csillagokat dobálnak feléje és elűzik (37₆₋₉). Ezek a földről látható futó csillagok. A költők iránti gyűlölete a dzsinneknek szólt, kik a költőket inspirálják.

A végítélet napjának rajzánál a 81. szúrában bizonyos dispositio és egymásutániség észlelhető. A leírás első része (1—9. sor) azokkal az átalakulásokkal foglalkozik, amelyeket a mostani világrend szenvedni fog, második szakasza (10—14. sor)

¹⁾ Sprenger, Das Leben und die Lehre des Mohammed. 2. Ausgabe. 1869. II. 501.

²⁾ Goldziher, A pogány arab költészet hagyománya 1893. Abhandlungen zur arabischen Philologie I. 1896.

azokról a teljesen új jelenségekről beszél, amelyeket e nap magával hoz. Az átalakulások 3 csoportba sorozódnak, a kör szerint, amelyben lejátszódnak: első helyen áll a mennybolt (1-2), a második a föld (3-5), a harmadikon a föld alatti regio (6-9)¹⁾. A nap, így kezdődik a leírás, össze fog göngyölni, mint a hogy a turbán összecsavarodik a fej körül.²⁾ Ennek következménye, hogy elveszíti fényét, egyszerre sötétség áll be. Az ó-test.-i proféták közül egyesek szintén hirdetik, hogy a jom Adonáj „sötétség lesz és nem világosság“. Am 5₁₈ Zeph. 1₁₅. Azután a csillagok szétszóródnak, leesnek a magasból, mint 82₂-ben is. A próféta a mennyboltról a földre tér át. A hegyek elhagyják helyüket (50₁₀). „Mohammed és korának felfogása szerint a hegyek azért vannak a földbe erősítve, hogy az meg ne mozduljon s így a hegyek a föld számára ugyanaz, ami a horgony a hajó számára 21₃₂, 16₁₅, 97₃₂.“³⁾ Hasonló a képzet az Ó-T.-ban is. A hegyek kimozdulásával megmozdul a föld, a világ fölfordul.⁴⁾ A hegyekkel történt átalakulás különös nagy szerepet játszik Mohammed nyilatkozataiban. De az olvasó folyton más és más változásról értesül. A hegyek a végítéletkor meg fognak remegni és porrá zúzódnak, mondja az egyik hely (73₁₄ 77₁₀ 69₁₄ 56₅ 20₁₀₅), színes gyapjúszálakként (70₉ 101₅) vagy délibábként (78₂₀) a levegőben fognak repdesni, mondja a másik. Az ilyen differenciák a prófétát nem zavarják. Homályos a következő sor értelme. Nem szabad elhallgatni, hogy az eredeti többet mond, mint a mi a fordításban található. Mohammed a tíz hónapja terhes tevékről beszél, mit a magyarban alig ha lehet egy szóval visszaadni. Ezekről azt mondja a próféta, hogy „megfosztatnak“. Mitől? Az arab commentátorok a tejre vagy pásztorokra gondolnak,⁵⁾ de sok egyébre is gondolhattak volna. A választásra bő alkalom kínálkozik. Az 5. sor sem ment a homálytól: a vadállatok egybe fognak

¹⁾ A mindenség e hármas beosztása közös sémi. Megtalálható Izráelnél és a babiloniaiaknál is (Jeremias, Das alte Testament im Lichte des alten Orients 1904. 8. old.)

²⁾ Úgy látszik, Ullmann, der Koran (ford.) 1897, 9. kiadás és Henning, der Koran (ford.) 1901 is így gondolja. Mások másképp értelmezik a kifejezést. Sprenger II. 500: Um eine grosse Fackel zu machen, benetzt man Fetzen von Baumwollenzeug mit Oel und man löscht sie aus, indem man sie zusammendrückt: daher dieses Bild. Maraccius Alcoranus 1698: cum sol involutus fuerit tenebris, Dzsálál ad-din nyomán. Az eredetiben használt szó alapjelentése: spirali forma capiti ob volvia cidarim.

³⁾ Sprenger II. 545.

⁴⁾ A hegyek kimozdítása egyike a legnagyobb csodáknak v. ö. I. Kor. 13, ... *πιον ὡσε ὄρη μεθισταναι.*

⁵⁾ Dzsálál ad-din, utána Maraccius. Sprenger II. 500: Wenn (die Verwirrung so gross ist, dass selbst) der Geburt nahe Kameele vernachlässigt worden.

gyülni a végítélet napján. Miért? A Korán egyebütt sehol sem említi a vadállatokat és zavarban hagyja az olvasót, hogy mikép értelmezze e megjegyzést. A magyarázók kénytelenek a sötétben tapogatódzni. Ez azt véli, hogy oltalom keresés czéljából történik az egybeseregzés¹⁾ az, hogy egyik a másikon bosszút álljon, és hogy azután ezek az állatok a porba térjenek.²⁾ A legközelebb eső gondolat mégis csak az, hogy a vadállatok, melyek most szétszórtan és egymással állandó ellenségeskedésben élnek, az ítéletnapkor rémülve összebujnak, mint a megriasztott birkanyáj. A rettenetes jelenségek az oroszliánt báránynyá változtatják át. Hogy az állatok is részt vesznek a végső dolgokban, ez a keleti gondolkozás számára természetes. Így tudja a Ó-T. is. A világítéletkor együtt szenvednek az emberrel (Zeph. 1₂), a mesiatikus időben élvezik az egyetemes békét (Jes. 11₆₋₈). A próféta elhagyja a föld felületét és a föld alatti birodalomról kezd beszélni. Ennek egyik részét a tengerek képezik, amelyek most gátak közé szorítva (27₆₂ Jer. 5₂₂) csendesén viselkednek, de amelyek ama nagy napon átszakítják korlátaikat és egy nagy áradattá növekszenek. (82₃). A másik rész a föld mélye, ahol a halottak nyugszanak. Meg fog történni, ami semmikép se megy a mekkaiak fejébe: a lélek ismét belésszáll a testbe, a halottak megelevenednek. Ugyanabban a formában, amelyet földi életükön viseltek (82₄ 100₉). Fel fognak támadni az élve eltemetett leányok is. Mohammed a pogány araboknál divó barbár szokásra czéloz. Ha nem is volt általános, sok helyen előfordult, hogy az apa újdonszülött leánygyermekét élve eltemette. Az ilyen leány neve az arabban mauuda, az eljárásé tuada. Az ok, amely e kegyetlen divatot megmagyarázná, nem világos. Az arabok magok is külömbözökép adják elő, miért gyakorolták elődeik az élve eltemetést. Majd egyes törzsek szegénységét emlegetik, majd az apa félelmét, hogy a leány felnövekedve szégyent és gyalázatot hozhatna reá.³⁾ Talán vallásos motívumok rejlenek a háttérben. Mohammed képten-nyomon éles polémiát folytatott e szívtelenség ellen (16₅₉₋₆₁ 6₁₅₂ 17₃₃) és nem eredmény nélkül. Az iszlám idejében csak mint a „barbárság korának“ egy rettenetes megtévelyedését ismerték az arabok a tuadát. A 81. szúrában is szóvá teszi a próféta a könyörtelen szokást. Az ítéletnapkor a feltámasztott leánygyermekektől meg fogják kérdezni, hogy mivel érdemelték

¹⁾ Henning.

²⁾ Dzsasal-ad-din.

³⁾ Goldziher, Az iszlám 1881. 23–26 old. Zapletal, Der Totemismus und die Religion Israels 1901. 147–150 old.

ki borzalmas sorsukat. A felelet nyilvánvaló. Az ujdonszülött gyermeknek nem lehet bűne, tehát ártatlanul szenvedtek halált. Ez félelmetes vád lesz az apák ellen. — A feltámadással megkezdődik az ítélet azon csodás jelenségek kíséretében, amelyek speciálisan a végső leszámolással függnek össze. Mohammed tanítása szerint minden embernek Istennél egy pergamentlapja van.¹⁾ Erre jegyzik fel a kirendelt angyalok kinek-kinek bűneit és jócselekedeteit (82₁₀₋₁₂ 83_{7-9, 18-21}). A pergamentlapot az ítéletnapkor az angyalok átadják az ítélőszék előtt állóknak. A jóknak a jobb kézbe, a gonoszoknak a bal kézbe (84₇₋₁₂). Ott nem használ aztán tagadás és színlelés, kiki hitelesen maga előtt fogja látni egész élete folyását. Az égboltozat el fog tűnni, „le fog nyúzatni,“ mint a teve bőre, mondja az eredeti. Az Ó T-ban a mennyboltozat, a rakia; az ég és föld válaszfala, szilárd anyag, öntött tükörhöz hasonló (Ij. 37₁₈), félgömbformában a földre borítva. (Ij. 26₁₀), melynek ajtajai és ablakai vannak (Gn. 7₁₁. Zs. 78₂₃). Hasonló a felfogás Babelben is. A 104. Zs. 2. verse szerint Isten „az eget kifeszítette, mint egy sátoztakarót“ (Jes. 40₂₂). E takaró mögött van a mennyország, Istennek lakása. A Koránban az Ó T-ból ismert képzetek visszatérnek. Isten tartózkodási helyét az ember a földről nem láthatja, mert azt az „ég“ elfedi a kíváncsi szemek elől. Ez ég Mohammednél is szilárd anyag, mely a végítéletkor olvadó érchez lesz hasonló (70₃) vagy szét fog szakadni (69₁₆ 84; 73₁₈ 82₁ 77₉), melynek tornyai vannak (85₁) s melynek kapuiból jön az esővíz (54₁₁). A fenti szúrában használt kifejezés leginkább a 104. Zs.-ban található képzetre emlékeztet: a mennyboltozat el fog távolíttatni, mint a hogy valaki eltávolítja a sátoztakarót. Ennek következtében a feltámadt emberek egyenesen belátnak a mennyországba s Istennel szemtől-szembe találják magokat. Az ítéletnap utolsó részlete a büntetés és jutalom kiosztása. Előbbi a pokol, utóbbi a kert. Mindkettő ott lesz a közelben, várva, hogy benépesedjék. A pokol, a dzsahannama (78₂₁) vagy dzsabim (79₃₆ 39.) vagy hutama (104₁) az örök tűz, melyben az ember „nem hal meg és nem is él“ (87₁₃). Nincs benne árnyék, csak füst és hőség. Lakói lánczokba verve (73₁₂₋₁₃ 69₃₂) sülnek-főnek, táplálékuk bogáncskóró (88₆) vagy forró evesség (69₃₆), italuk bűzhödt, meleg ital (78₂₄ 25. 88₅). A paradicsom viszont gyönyörteli kert a hívők és kegyesek számára. Mindenütt üdítő árnyék, teli gyümölcsfák, friss források. (77₄₁). Kik ide jutnak, magas párnákon heverésznek (88₁₂₋₁₆),

¹⁾ Az O-T. is ismeri az „élet könyvét“. Zs. 69₃₀.

körbe jár közöttök a kancsó finom mosuszszagú borral töltve, Tasznimvízzel keverve (83₂₃₋₂₆), mely nem okoz fejfájást, bár mennyit igyék is valaki belőle. Halhatatlan ifjak végzik a szolgálatot (52₂₄) s nagy szemű, örökifjú leányok, „kik olyanok, mint a rejtett gyöngy“ gondoskodnak a szórákosásról (55. 56. szúra). Ha mindez bekövetkezik, fejezi be a próféta a végítéletről adott leírást, akkor minden ember tisztában lesz azzal, hogy földi életében mit végzett. Jót vagy rosszat, magának örök üdvül vagy örök kárhozatalul.

Hornyánszky Aladár.